

О. В. Полінок, Київський університет імені Бориса Грінченка

**ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ
НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТАРШОКЛАСНИКІВ:
ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ**

Полінок О. В.

Застосування методу проектів як ефективного засобу навчання української мови старшокласників: прикладний аспект

У статті визначено лінгводидактичні умови застосування методу проектів як ефективного засобу навчання української мови старшокласників, обґрунтовано змістове наповнення понять «метод проектів», «проектна діяльність». Акцентовано, що в лінгводидактиці характеризують метод проектів як педагогічну технологію, що включає в себе сукупність методів; як систему навчання; домінанта відводиться суб'єктній поведінці учнів на основі діяльнісного підходу впродовж усіх етапів реалізації методу проектів. Наголошено, що розвиток інтелектуальних здібностей учнів, їхнього творчого мислення можливий за умови реалізації на уроках української мови проектної діяльності, що розкриває особистісний потенціал людини, сприяє визначенню її власних інтересів, цілей, можливостей і спрямовується на допомогу в подоланні соціальних, психологічних, особистісних труднощів. Автор переконує, що під час роботи над проектами важливе значення для формування граматичної компетентності учнів 10 класу має самостійна робота з текстом, спрямована на підвищення грамотності учнів, формування предметних і ключових компетентностей. Доведено, що важливим засобом розвитку творчої діяльності учнів, їхніх інтелектуальних умінь у процесі навчання граматики є застосування творчих проектів, організована в такий спосіб самостійна робота з проектами забезпечує формування в десятикласників умінь самостійно, цілеспрямовано працювати, творчо підходити до використання різноманітних джерел інформації, аналізувати й комбінувати матеріал, робити логічні висновки та використовувати їх для отримання практичних результатів.

Ключові слова: метод проектів, творчий проект, граматична компетентність учнів, засіб навчання української мови старшокласників.

Полинок Е. В.

Применение метода проектов как эффективного средства обучения украинскому языку старшеклассников: прикладной аспект

В статье определено лингводидактические условия применения метода проектов как эффективного средства обучения украинскому языку

старшеклассников, обоснованно смысловое наполнение понятий «метод проектов», «проектная деятельность». Акцентируется, что в лингводидактике характеризуют метод проектов как педагогическую технологию, которая включает в себя совокупность методов; как систему обучения; доминанта отводится субъективной поведению учащихся на основе деятельностного подхода на всех этапах реализации метода проектов. Отмечено, что развитие интеллектуальных способностей учащихся, их творческого мышления возможно при условии реализации на уроках украинского языка проектной деятельности, которая раскрывает личностный потенциал человека, способствует определению ее собственных интересов, целей, возможностей и направляется на помощь в преодолении социальных, психологических, личностных проблем. Автор утверждает, что во время работы над проектами важное значение для формирования грамматической компетентности учащихся 10 класса имеет самостоятельная работа с текстом, направленная на повышение грамотности учащихся, формирование предметных и ключевых компетентностей. Доказано, что важным средством развития творческой деятельности учащихся, их интеллектуальных умений в процессе обучения грамматике является применение творческих проектов, а организованная таким образом самостоятельная работа с проектами обеспечивает формирование у десятиклассников умений самостоятельно, целенаправленно работать, творчески подходить к использованию различных источников информации, анализировать и комбинировать материал, делать логические выводы и использовать их для получения практических результатов.

Ключевые слова: метод проектов, творческий проект, грамматическая компетентность учащихся, средство обучения украинскому языку старшеклассников.

Сучасна українська лінгводидактика ставить перед собою завдання розробити ефективні освітні технології, що забезпечать не тільки інтенсивне опанування системи мовних знань, а й вироблення в учнів умінь самостійно здобувати знання в процесі власного творчого пошуку й уміння самореалізовуватися.

Мета статті – визначити лінгводидактичні умови застосування методу проектів як ефективного засобу навчання української мови старшокласників, обґрунтувати змістове наповнення понять «метод проектів», «проектна діяльність».

Студіювання спеціальних джерел свідчить, що у науковому обігу функціонують такі педагогічні категорії, як: «метод проектів», «проектна діяльність» і «проектне навчання», які віддзеркалюють активність наукової

спільноти в тлумаченні змістових характеристик та функціонуванні досліджуваних понять. Аналіз наукових підходів до визначення поняття «метод проектів» показує надзвичайну різноманітність його тлумачення. Визначити стрижневий компонент у змісті поняття «метод проектів» досить складно, оскільки дослідники характеризують його надто широко, прослідковується невпорядкованість, розбіжність у трактуванні досліджуваного поняття, що почасти призводить до неоднозначності в його тлумаченні. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає можливість виокремити кілька позицій, що характеризують змістове наповнення поняття «метод проектів». Більшість дослідників розглядають означене поняття як засіб досягнення дидактичної мети шляхом упровадження ефективних технологій навчання. Окремі науковці характеризують метод проектів як педагогічну технологію, що включає в себе сукупність методів або як систему навчання. Проте домінанта відводиться суб'єктній поведінці учнів на основі діяльнісного підходу впродовж усіх етапів реалізації методу проектів.

Розробники проблеми (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Груба, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, Т. Окуневич, С. Омельчук, М. Пентилюк, Є. Полат, О. Пометун, С. Сисоєва та ін.) вважають, що метод проектів слід визначати як педагогічну технологію, оскільки він, як і технологія, передбачає сукупність різних творчих методів: дослідницьких, пошукових, проблемних.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає можливість виокремити кілька позицій, що характеризують змістове наповнення поняття «метод проектів». Більшість дослідників (З. Бакум, О. Горошкіна, Т. Груба, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, Т. Окуневич, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Попова та ін.) розглядають означене поняття як засіб досягнення дидактичної мети шляхом упровадження ефективних технологій навчання. Окремі науковці (Є. Полат, О. Пометун, С. Сисоєва та ін.) характеризують метод проектів як педагогічну технологію, що включає в себе сукупність методів або як систему навчання. Проте домінанта відводиться суб'єктній

поведінці учнів на основі діяльнісного підходу впродовж усіх етапів реалізації методу проектів.

Загалом у лінгводидактичній літературі метод проектів визначено як:

- систему навчання, за якої учні набувають знань та вмінь у процесі планування та виконання практичних завдань – проектів, що постійно ускладнюються [4, с. 304];

- засіб усебічного розумового й мисленневого розвитку, розвитку творчих здібностей, самостійності, підготовки до професійної діяльності; метод, що передбачає вирішення якоїсь важливої проблеми і її самостійне розв'язання [1, с. 251];

- метод, що передбачає певну сукупність навчально-виробничих прийомів, які дозволяють вирішити ту чи ту проблему в результаті самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією цих результатів [7];

- засіб досягнення дидактичної мети через детальне розроблення проблеми (технологію), яка повинна завершитися реальним, наявним на практиці результатом, оформленим тим або іншим чином [5];

- комплексний спосіб навчання, що являє собою сукупність навчально-пізнавальних дій, які дають змогу розв'язати певну проблему на основі творчого пошуку учнів, і передбачає презентацію одержаних результатів у вигляді конкретного навчального продукту, власне, проекту» [2, с. 125]

- особистісно зорієнтований метод навчання, заснований на самостійній діяльності учнів у розробленні проблеми й оформленні певним чином практичного результату [6, с. 12].

Формування граматичної компетентності старшокласників на уроках української мови з використанням методу проектів дає змогу зробити висновок навчально-виховний процес є динамічним, різноманітним, психологічно збалансованим, допомагає сформувати мотивацію саморозвитку, сприятливі стосунки між учасниками проектної діяльності, розвивати організаційні здібності, творчі задатки школярів, збагачувати їхній особистісний досвід.

Виконання проектів у процесі навчання граматики та їх захист у проблемних групах дозволяє учням самостійно здобувати знання, працювати з різними джерелами інформації, до того ж у процесі проектної діяльності старшокласники систематично залучаються до спілкування.

Урахування особливостей проекту (робота з першоджерелами, реальна практична значущість, матеріально виражений результат) дозволило збільшити їх питому вагу під час вивчення мовної теорії. Наприклад, опановуючи складні граматичні поняття, що відзначаються високою мірою абстрактності, учні усвідомлюють краще, якщо їм запропонувати укласти хрестоматію лінгвістичних мініатюр з науково-популярних видань та інтернетних ресурсів, як приклад подаємо окремі взірці до вивчення теми «Морфологія».

Відмінки іменників

Іменник має сім відмінків. Це велике багатство. Називний – основний відмінок. Якщо основний, то доводиться йому показувати іншим відмінкам приклад у праці. Не бажають допомоги прийменників гордовиті відмінки – називний і кличний, вони самостійно, сумлінно й постійно виконують граматичну працю в реченні.

Але серед відмінків є чемпіони. Абсолютний чемпіон за кількістю прийменників – родовий відмінок (І. Вихованець).

Побратими

Є слова щасливі на долю. Як і люди. Щасливими, приміром, часто бувають іменники. Щастя іменника хоча б у нерозлучності з числівником. Так-так, саме з числівником. Числівник завжди стоїть наготові, щоб допомогти іменникам у вираженні кількості предметів. Будь-коли, у будь-яку погоду, іменники в разі потреби тільки подивляться у бік своїх побратимів або попрохають: “Будь ласка”. І відразу ж з’являються числівники. Вони – надійні друзі (І. Вихованець).

Дивний сон

Наснився Андрієві дивний сон: наче він у величезній залі, посередині якої стоїть круглий стіл, за яким сидять учні та сперечаються про те, що ж таке дієприкметник.

Перший говорить, що це особлива форма дієслова, бо має основні ознаки дієслова й має такі постійні дієслівні ознаки, як вид, час, перехідність.

Другий уважно послухав докази першого й відповідає:

– На мою думку, дієприкметник – від прикметника. Бо вони схожі один на одного, як близнюки. І в тексті їх важко розрізнити, бо змінюються однаково: рід, число, відмінок.

Третій каже:

– А я думаю, що дієприкметник – це самостійна частина мови. Дієслово – це дієслово, прикметник – це прикметник, хоч і має їх ознаки, але давно вже став самостійним.

А ви як вважаєте? (Ф. Кривін).

Завдання можуть ускладнюватися, урізноманітнюватися: спочатку учні добирають наявні в спеціальній літературі взірці лінгвістичних мініатюр, зокрема з науково-популярних видань. І. Вихованця, Н. Клименко, В. Русанівського та ін., згодом лінгвістичні мініатюри складають самостійно або ж трансформують наявні, доповнюють їх, розширюють. Результатом роботи класу стає хрестоматія що містить від 20 до 30 лінгвістичних мініатюр.

Захист проектів відбувається групами. Це творче завдання, що набуває форми ділової гри. Зайве говорити, що весь захист ведеться українською мовою. У процесі підготовки на базі текстів за фахом вводиться і тренується необхідна термінологічна лексика, повторюється граматичний матеріал, без знання якого утруднено формулювання висловлювання. Окрім створення позитивного настрою до вивчення української мови, метод проектів дозволяє ефективно використовувати українську мову в природній ситуації професійного спілкування.

Під час захисту проекту передбачається широке обговорення українською мовою запропонованих рішень, опанування, дискусія. Уміння вести дискусію у формі діалогу або полілогу – необхідна умова спільної роботи учнів над проектом у малих групах. У дискусії найефективніше формується професійна компетенція, професійне мислення та мовлення, під час обговорення виявляються суперечності виробничого характеру, висуваються аргументи і контраргументи, вибудовується логіка доводів позиції учасників проекту. Разом із тим, учні вчаться розглядати професійну проблему з усіх боків, розмірковувати і формулювати свою точку зору українською мовою. Тому від учасників проекту вимагається уміння аргументувати свою точку зору, висувати контраргументи опонентам, підтримувати дискусію, лаконічно доводити, доходити компромісу.

Творчі проекти активно використовуються учителями-словесниками міста. Так, у спеціалізованій школі № 252 імені Василя Симоненка м. Києва був реалізований проект середньої тривалості «Мікрорайон моєї мрії», у ході якого пропонувалося учням знайти варіанти для перейменування вулиць, кварталів свого мікрорайону (Етапи роботи над проектом покажемо схематично). Мікрорайон, у якому мешкають і навчаються учні, отримав назву Яскравий, Затишний, Оболонський, вулицю Маршала Тимошенка учні перейменували на вулицю Княжий Шлях, пояснюючи це тим, що цією дорогою неодноразово пересувалося військо київського князя.

Цікаві назви отримали крамниці, клуби, бібліотеки, розташовані в межах мікрорайону. Мотивами номінації стали особливості розташування кварталу, наявність зелених масивів тощо.

Шкільна практика переконує, що для досягнення високої результативності на уроці під час реалізації методу проектів необхідно враховувати поради дидактів щодо дотримання лінгводидактичних вимог. У науковій літературі виділено основні вимоги до використання методу проектів, що передбачають:

- наявність значущої в дослідницькому або творчому плані проблеми чи завдання, для розв'язання яких необхідні інтегровані знання та дослідницький пошук;
- практичну, теоретичну, пізнавальну значущість передбачуваних результатів;
- самостійну (парну, групову) діяльність учнів;
- визначення кінцевої мети проектів (спільних – індивідуальних);
- визначення базових знань з різних галузей, необхідних для роботи над проектом;
- використання дослідницьких методів: висунення гіпотез, аналіз отриманих даних, методу мозкової атаки тощо;
- результати виконаних проектів мають бути належним чином оформлені (альбом, презентація, альманах тощо) [3; 4; 5; 7].

Під час роботи над проектами важливе значення для формування граматичної компетентності учнів 10 класу має самостійна робота з текстом, спрямована на підвищення грамотності учнів, формування предметних і ключових компетентностей. Текст створює змістову базу для оволодіння різними видами комунікативної діяльності, взірцем граматичних та синтаксичних структур, прикладом для структурно-мовленнєвого оформлення власного висловлювання. У процесі реалізації методу проектів доцільно добирати тексти різного спрямування: суспільно-політичні, країнознавчі, культурологічні і професійно зорієнтовані. Робота з текстом створює мотив-стимул для усвідомленого засвоєння теоретичного матеріалу, отримання нової соціокультурної інформації. Використання текстів різних стилів дало змогу учням отримати повне уявлення про стилістичні різновиди мовлення; сприяє розвитку в них навичок побудови текстів різних стилів мовлення, розширює діапазон комунікативних можливостей.

Найбільш цікавими для учнів виявилися проекти, що передбачали виконання самостійних завдань дослідницького характеру. Така робота сприяє формуванню в учнів не лише граматичної, а й дослідницької, комунікативної

компетентностей старшокласників через систематичне залучення тез, рефератів, лінгвістичних повідомлень, заміток, безперечно, після ознайомлення учнів з вимогами до їх написання.

Отже, організована в такий спосіб самостійна робота з проектами забезпечувала формування в десятикласників умінь самостійно, цілеспрямовано працювати, творчо підходити до використання різноманітних джерел інформації, аналізувати й комбінувати матеріал, робити логічні висновки та використовувати їх для отримання практичних результатів.

Література

1. **Абашина Н. С.** Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проектів / Н.С. Абашина // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник / Кер. авт. кол. С. Шевцова; Наук. кер. і ред. канд. істор. наук І. Г. Єрмаков. – К. : “Департамент”, 2003. – с.257–258.

2. **Власюк О.** Проектна діяльність – перспектива розвитку особистості / О. Власюк // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Наук.-метод. посіб. / За ред. С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. – К. : Департамент, 2008. – 520 с.

3. **Горошкіна О. М.** Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / О. М. Горошкіна. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 362 с.

4. **Гузалова О. В.** Психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення майбутніх фахівців / О. В. Гузалова, З. Н. Курлянд // Наук. вісник ПДПУ імені К. Д. Ушинського: зб. наук. пр. – Одеса, 2007. – №12. – С.28 – 39.

5. **Діалоги про стандарти** // Управління освітою. – Спеціальний випуск. – 2003. – 32 с.

6. **Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України : [гол. ред. В. Г. Кремень] . – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

7. **Загуменнов Ю.** Особистісно зорієнтовані технології в освіті / Загуменнов Ю., Шелкович Л., Шварц Г. // Підручник для директора. – 2005. – № 9 – 10. – С. 10 – 24.

Polinok O. V.

Implementation of the Project-Based Method as an Efficient Means of Teaching Ukrainian to Senior Pupils: Applied Aspects

The article defines the linguodidactic conditions for the use of the project method as an effective means of teaching the Ukrainian language to senior pupils, the content of the concepts "project method", "project activity" is indicated. It is emphasized that in linguodidactics the project method is defined as a pedagogical technology that includes a set of methods as a learning system. While subjective behavior of students dominates on the basis of the activity approach throughout all stages of the implementation of the project method. The author argues that while working on projects important for the formation of grammatical competence class has 10 students independent work with text, aimed at increasing the literacy of students forming the subject and key competencies. It is stressed that the development of students' intellectual abilities and their creative thinking is possible provided that the project activity is realized in the lessons of the Ukrainian language, which reveals the person's personal potential, helps determine his own interests, goals, opportunities and is directed to help in overcoming social, psychological, personal difficulties. It is proved that the use of creative projects is an important means of developing students' creative activity, their intellectual skills in the process of teaching grammar, organized in a manner in dependent work of the project is the formation of the tenth skills independently, purpose fully working, creative approach to the use of different sources of information, analyze and combine material, make logical conclusions and use them to obtain practical results.

Key words: method of projects, creative project, grammatical competence of students, a means of teaching Ukrainian language to senior pupils.

Відомості про автора

Полінок Олена Володимирівна – здобувач кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2016 р.

Прийнято до друку 24.06.2016 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман С.О.